

Pavle Rubin

Sportska Akademija Beograd

PRINCIPI SISTEMA „PRILAGODLJIVE“ ODBRANE NA CELOM TERENU U KOŠARCI

1. UVOD

Mišljenju, da upravo košarka zaslužuje da ponese epitet „kraljice igara“, pored ostalih činilaca, veoma mnogo doprinosne taktički sistemi i varijante, kojima ova sportska igra obiluje. Svaki sistem i varijante odbrane imaju svoje potencijalno dobre i loše strane. Poznato je da bi trener trebalo da odredi (izabere) određenu odgovarajuću taktiku (varijantu sistema) procenjujući karakteristike, tj. dobre i loše strane, sopstevnih igrača, u odnosu na protivnike.

U košarci postoje četiri sistema odbrane: „čovek na čoveka“ („č-č“), zona, kombinovana odbrana i zonski presing. Svaki sistem može da se igra u više varijanti. Sistem odbrane se međusobno razlikuju po principima po kojima se sprovode. Shodno tome, može da se kaže da istovetni najvažniji principi objedinjuju različite varijante u okviru određenog sistema. Tako, sistem odbrane „č-č“ može da se igra u 3 varijante: „č-č“ u zoni šuta, „presing“ i „presing“ sa udvajanjem. Najvažniji princip sistema „č-č“ sadržan je u definiciji, da je svaki igrač zadužen za čuvanje određenog protivnika, bez izbora gde se on nalazio, u okviru prostora na kojem se odbrana primenjuje. Sistem zonske odbrane na neki način je suprotan sistemu „č-č“ po svojim principima, jer svaki igrač odbrane čuva bilo kog protivničkog igrača, koji se nađe u prostoru za koji je igrač zadužen. U sistemu kombinovane odbrane određeni broj igrača (od 1 do 4) igraju po principima odbrane „č-č“, a ostali igrači - zone. Od toga treba razlikovati „kombinaciju odbrana“ – koja predstavlja promenu više sistema odbrane u istom (jednom) napadu protivnika (Rubin 2004). Poslednji se u košarci pojavio sistem zonskog-presinga. To je odbrana koja se sprovodi nakon postignutog koša, jer to omogućava igračima da se postave u određenu formaciju (što je u stvari izabrana varijanta). Mnogobrojni su principi zonskog presinga. Osnovni je da se dribler usmeravanjem i zaustavljanjem (udvajanjem) primora da se zaustavi uz bočnu liniju terena. Tada se vršenjem pritiska na njega i ostale igrače, pokušava osvojiti lopta, najčešće presecanjem pasa.

Najvažnija karakteristika taktike, naročito u fazi odbrane, je da iznenadi protivnika. Taktički slabo pripremljenog protivnika i nije teško iznenaditi. Ali ako je protivnik kvalitetan, ipak se u tome može uspeti ukoliko: odbrana uspe dobro da „maskira“ (tj. sakrije) stvarnu taktičku aktivnost; ili ako primeni, za protivnika nepoznatu taktičku varijantu (sistem).

2. METODE

Svako smišljanje, izbor i primena određene taktike, trebalo bi da zadovolji dva osnovna cilja, da bude što veće iznenađenje i pruži adekvatan „odgovor“ na taktiziranje protivnika. Mogućnost iznenađenja protivnika prevashodno se vezuje za fazu odbrane, dok se prvenstveno od napada očekuje da pronade i primeni adekvatno rešenje. Među-

tim, iako to nije uobičajeno, postoji mogućnost da se u sistem igre odbrane inkorporira veoma bitan činilac svakog nadmetanja – prilagođavanje igri protivnika.

Da bi košarka bila interesantna, kako za gledaoce, tako i za igrače, neophodno je da postoji ravnoteža u kvalitetu obe faze igre: napada i odbrane. Ukoliko to nije slučaj, ako nije problem postići koš, igra gubi svoju draž. Nasuprot tome, ukoliko kvalitetna odbrana primora napad da pruži sve od sebe da bi bio efikasan, dešava se da poentiranje ponekad liči na pravi podvig.

Problem rada proističe iz činjenice da ”taktiziranje”, posmatrano u kontekstu kreiranja novih principa igre košarkaških sistema i varijanti, a ne samo njihove primene, spada u domen stručnjaka ovog sporta (trenera, teoretičara i dr.). Cilj rada je da se predstave svi bitni osnovni principi sistema ”prilagodljive” odbrane. U radu je, uz pomoć dijagrama i njihovog objašnjenja, autor pokušao da omogući njihovo lakše shvatanje, kako bi što uspešnije mogao da se primeni na utakmicama.

3. DISKUSIJA

Preduslov da bi „prilagodljiva” odbrana uspešno mogla da se usvoji je da su košarkaši u potpunosti usvojili principe sistema: zonskog presinga i „presinga“ na celom terenu. Neophodan preduslov je da igrači (znaju, žele i) mogu da igraju kvalitetnu individualnu odbranu (Rubin 1998).

	ZONSKI PRESING	PRESING PO CELOM TERENU
D	→Mogućnost iznenađenja protivnika	→Može uvek da se igra: posle promašenog i postignutog koša;
O	(ako početna formacija liči na presing);	
B	→Udvajanje (usmeravanje i zaustavljanje) protivnika na odgovarajućim mestima terena;	→Može da se precizno individualno ukaže igračima na dobre i loše karakteristike protivnika za koga su zaduženi (kojeg čuvaju);
R	→Ukoliko ne dođe do osvajanja lopte nakon udvajanja, još uvek se može zaštititi koš.	→Vrši se maksimalan pritisak na igrača sa loptom i ostale igrače;
E	→ Unapređuje sadejstvo igrača i svest da se samo pravovremenom i sinhronizovanom igrom svih igrača ostvaruje uspeh odbrane;	→Primena presinga donosi prednost ukoliko je protivnik inferioran fizički (kondiciono) i ako ima sporije i tehnički inferiorne igrače u igri 1:1;
S	→ Razvija taktičko mišljenje;	→Veoma je efikasan ako protivnički igrači imaju naviku da se zaustave nakon što iskoriste dribling;
T	→Ukoliko protivnik ne poznaje principe napada na zonski presing (napr. prenosi loptu driblingom) može da se ostvari velika prednost u kratkom vremenskom intervalu;	→Inicira napredak igrača u individualnom nadigravanju (igri 1:1);
R	•Precizno određivanje specijalnih aktivnosti (zadataka) igrača, u odnosu na liniju odbrane u kojoj se nalazi (tj. u odnosu na prostor terena na kome je zadužen da dejstvuje);	→Usporava se prenos lopte u prednje polje – čime se oduzima vreme protivniku za organizaciju napada.
A	•Nije neophodna verbalna	
N		
E		

	komunikacija.	
L O Š E S T R A N E	<p>*-Može da se igra samo posle postignutog koša;</p> <p>*-Ako protivnik ne koristi dribling nema usmeravanja igrača (driblera), zbog čega nije moguće efikasno udvojiti i sprovesti zonski -presing;</p> <p>*-Ukoliko se, čim se primeni, primi koš, može doći do pada motivacije i morala igrača;</p> <p>- Zahteva razvijeno taktičko mišljenje;</p> <p>-Nakon udvajanja, rotacija igrača mora da bude pravovremena.</p>	<p>*-Teško se sprovodi ako protivnik ima brze i dobre driblere, taktički osposobljene igrače;</p> <p>*-Mala mogućnost pomoći tj. saradnje saigrača, zbog čega verbalna komunikacija skoro da ne postoji (uglavnom se sve svodi na igru 1:1);</p> <p>*-Psihološki opterećuje igrače zbog male mogućnosti pomoći saigrača.</p> <p>*-potrebna je specifična izdržljivost jer je prostor koji se brani 1:1, veliki.</p> <p>-Zahteva besprekornu: psiho-fizičku i tehničko-taktičku pripremu.</p>
	<p>(→)- <i>Dobre strane presinga i zonskog presinga, koje postoje (sačuvane su) u „prilagodljivoj“ odbrani.</i></p> <p>(*) - <i>Loše strane presinga i zonskog presinga, koje su ili umanjene ili potpuno eliminisane u „prilagodljivoj“ odbrani.</i></p> <p>(-) - <i>Loše strane presinga i zonskog presinga, koje nisu eliminisane ni umanjene u „prilagodljivoj“ odbrani.</i></p> <p>(•) - <i>Dobre strane zonskog presinga, koje u „prilagodljivoj“ odbrani nisu sačuvane.</i></p>	

Tabela 1. Dobre i loše strane (prednosti i slabosti) zonskog presinga i presinga po celom terenu u odnosu na sistem prilagodljive odbrane

U pristupu realizaciji ove ideje učinjen je pokušaj, da se u način igre odbrane inkorporiraju (sačuvaju) prednosti zonskog presinga i presinga po celom terenu. Sa druge strane, da se što više izbegnu manjkavosti (u **Tabeli 1** – „loše strane“) tog sistema i varijante. Trebalo bi uzeti u obzir, da faktori od kojih zavisi šta će preduzeti saigrači, koji ne čuvaju igrača u posedu lopte, zavise od toga: da li igrač u posedu lopte dribla ili ne; da li se nalazi u prednjem ili zadnjem polju; koliko saigrač može da kontroliše driblera (pod tim se prevashodno podrazumeva da igrač odbrane ne dozvoljava promenu ruke i pravca, već da usmerava protivnika ka bočnoj liniji); kakav je raspored ostalih igrača napada: koliko su udaljeni od lopte, kakve su im odluke i linije kretanja (koje aktivnosti preduzimaju da li utrčavaju ka lopti ili očekuju loptu u mestu); šta preduzima saigrač - da li je krenuo da zaustavi driblera udvajanjem; ako jeste, na kom mestu terena se u tom trenutku koji saigrač nalazi; udvajanje ne treba da se desi ukoliko se dribler nalazi na sredini terena, već samo ukoliko igrač odbrane uspeva da ga usmeri ka bokovima terena; igrači moraju da rotiraju pravovremeno, pri čemu je najvažnije da se spreči da loptu primi „napušteni“ igrač; treba da postoji princip saradnje između igrača na udvajanju i saigrača koji rotiraju: da igrači koji su udvojili sprečavaju dogovoreni pravac, od tri moguća, dodavanja (horizontalni, vertikalni ili dijagonalni).

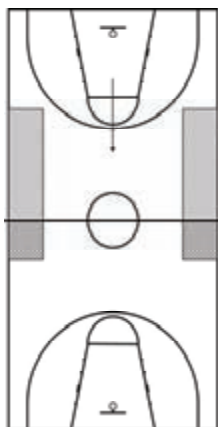
Iako ima dosta nabrojanih činilaca na koje treba da se obrati pažnja. Pojednostavljeno - igra se po principima presinga po celom terenu, sa pokušajem da se dribler

usmeri ka bočnoj liniji. Princip koji je specifičan za ovu odbranu, je što svaki igrač odbrane čuva određenog protivnika, u odnosu na zonski presing gde svaki igrač u određenom prostoru ima specijalne zadatke. Osnovni preduslov za uspešnu odbranu je, da postoji mogućnost saigrača koji čuva protivnika sa loptom da kontroliše njegovu aktivnost tj. kretanje. Aktivnost ostalih igrača odbrane zavisi od uspešnosti saigrača koji čuva driblera. Može se reći, da se igra odbrane prilagođava (više ili manje uspešnoj) reakciji driblera na „pritisak” koji vrši njegov „čuvar” (na dijagramima obeležen sa: A).

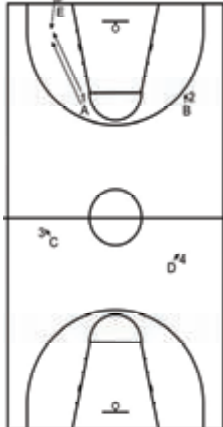
Principi po kojima bi trebalo da se igra prilagodljiva odbrana, predstavljeni su na dijagramima od 1 do 12. U tabeli ispod, objašnjeni su simboli korišćeni u dijagramima, koji potom slede.

ŠTA KOJI SIMBOL ZNAČI		 DRIBLING
1 2 3 4 5 IGRAČI NAPADA	①②③④⑤ IGRAČ SA LOPTOM	 DODAVANJE
A B C D E IGRAČI ODBRANE	 KRETANJE IGRAČA BEZ LOPTE	 ZAUSTAVLJANJE PROTIVNIČKOG IGRAČA

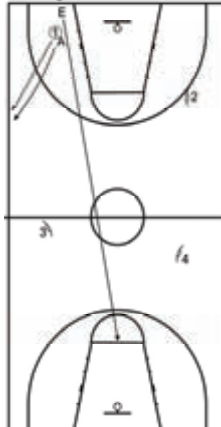
Dijagram 1

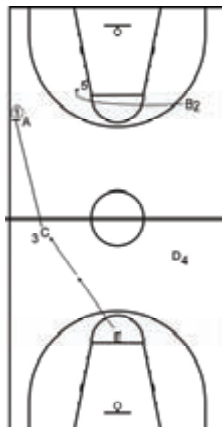
Dijagram 2

Dijagram 3

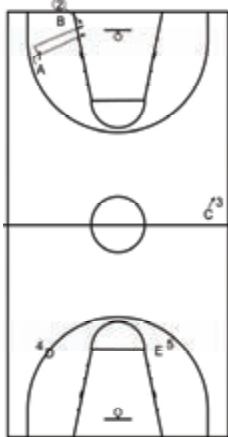
Dijagram 4

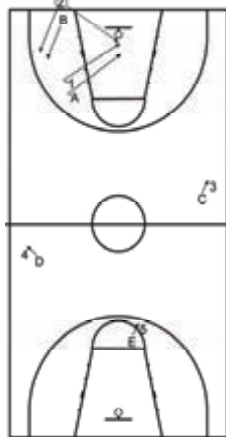
Kada je smer napada kao što označava strelica (*Dijagram 1*), najbolje mesto za usmeravanje i potom zaustavljanje driblera (što znači udvajanje) je uz bočnu liniju, neposredno nakon što pređe u svoje prednje polje. Kada se postigne koš, veoma često loptu u igru ubacuje protivnički centar (5) što omogućava igraču odbrane E da se postavi na poziciju „korektora” kao kod zonskog presinga (što je predstavljeno na *Dijagramima 2, 3 i 4*). Osnovni cilj „prilagodljive” odbrane je da se protivnik primora na dribling, tako što se sva dodavanja, nakon ubacivanja lopte u igru (prijema tzv. „1. pasa”), zatvaraju. Na *Dijagramu 2* – prikazano je pomeranje igrača (B, C, D i E) pri postavljanju u „zatvoreni stav” kojim se osujećuje eventualni pas ka igračima koje čuva-

ju. Na *Dijagramu 3* vidi se položaj igrača u „zatvorenom dijagonalnom stavu”. Položaj igrača je u skladu sa principima presinga po celom terenu. To znači da je svaki igrač odbrane zadužen za određenog protivničkog igrača. Kada igrač u posedu lopte započne dribling, njegov „čuvar” treba da ga usmeri ka bočnoj liniji. Tada nastaje mogućnost za udvajanje driblera i rotaciju igrača, sa ciljem da se zatvore prva dodavanja. Krajnji cilj je da se protivnici primoravaju na grešku i da se osvoji lopta. Ako pak dribler uspešno izbegne (izbegava) kretanje u blizini bočne linije (usmeravanje) - time prostor koji se brani biva manji, što olakšava odbrani igru 1:1 (na *Dijagramu 1* – prostor koji nije šatiran). Na istom *Dijagramu* se vidi da se **A** postavlja na dohvata ruke (može i bliže ukoliko je brži od protivnika), odmah nakon što **1** primi pas. Može da se primeti da se **E**, nakon što je igrač **5** (protivnički centar) koga je ometao – ubacio loptu sa igraču **1**, vraća u svoje zadnje polje do linije slobodnih bacanja gde ima ulogu tzv. “korektora”. To znači da je on poslednja linija odbrane u slučaju da protivnik uspe da brzo prenese loptu i “stvori višak igrača”. Ali ako **A** uspe da usmeri driblera **1** ka bočnoj liniji (*Dijagram 3*), a sa igrač **C** ga uspešno zaustavi (tj. udvoji – *Dijagram 4*) sledi rotacija igrača odbrane sa ciljem da se “zatvore” bliža dodavanja. Poštujući ovaj princip, **B** “rotira” na **5**, jer je bliže lopti nego igrač kojeg je do tada čuvao (**2**). “Korektor” **E**, kada primeti da sa igrač koji čuva driblera (**A**) uspeva da kontroliše njegovo kretanje (uspeva da ga usmeri), pomera se ka lopti. Kada **C** kreće da udvoji driblera, **E** treba da pravovremeno “zatvori” **3** (kojeg je **C** “napustio”) kako bi sprečio vertikalni pas. To je veoma bitno, jer uspešnim vertikalnim pasom protivnik može brzo osvojiti prostor i ugroziti koš. Važno je da **A** izvrši što veći pritisak na driblera (**1**) koji ima dobar ugao dodavanja ka “napuštenom” sa igraču **3**, jer je prema njemu okrenut licem.

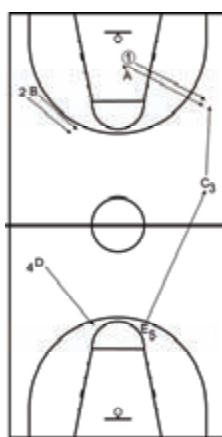
Dijagram 5

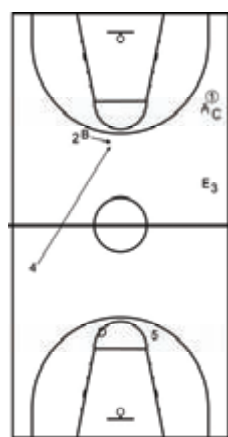
Dijagram 6

Dijagram 7

Dijagram 8

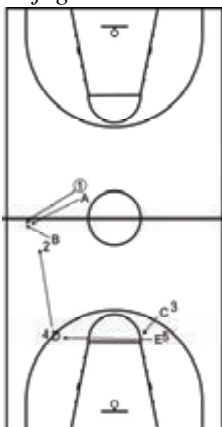
“Prvi pas” može da ubaci i niži igrač (na *Dijagramima 5 i 6* tzv. “drugi bek” označen kao **2**). U tom slučaju ne postoji mogućnost za postavljanje igrača odbrane na liniju slobodnog bacanja u svom zadnjem polju (“korektor”). Međutim, ostali principi su slič-

ni onima koji su predstavljeni Dijagramima 2, 3 i 4 i objašnjeni. Ukoliko **A** uspe da usmeri **1** ka bočnoj liniji (*Dijagram 7*), može da usledi udvajanje driblera i rotacija igrača. Kada **C** krene da udvoji **1**, najbliži igrač (**E**) mora pravovremeno da "zatvori" vertikalni pas, tj. **3**. Trebalo bi da se **D** pomeri ka **5** jer ga je, zbog rotacije, "napustio" **E**. Tada se **D** pomera i "odgovara" za dva igrača koji su najudaljeniji od lopte (**5** i **4**). Ukoliko **4** pokuša da se "aktivira" utrčavanjem ka lopti (*Dijagram 8*) **B** treba da "zatvori" pas ka njemu, jer je **4** bliže lopti od igrača kojeg je do tada čuvao (**2**).

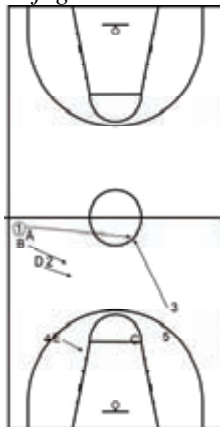
Dijagram 9

Dijagram 1

Dijagram 11

Dijagram 12

Na *Dijagramima* od 9 do 12, predstavljena je situacija kada su svi igrači napada, osim igrača u posedu lopte, u prednjem polju. Ovo je logičan (tj. adekvatan) izbor taktike napada protiv presinga, jer su dodavanja "zatvorena". Međutim, nastaje mogućnost da se dribler usmeri u "ugao" kojeg čine bočna i srednja linija terena (na *Dijagramu 10* kada **1** pređe polovinu, udvaja ga **B**). Na prethodnim dijagramima su predstavljeni principi po kojima se vrši rotacija. Treba istaći da je lakše ostvariti sadejstvo igrača pri rotaciji kada je prostor koji se brani manji (napr. na polovni terena). U slučaju da protivnik koji je udvojen **1** (*Dijagram 11*) uspe da doda saigraču **3** (horizontalni) pas, trebalo bi da se svi igrači "spuste" ispod nivoa lopte. Tada bi najbliži igrač trebalo da "izađe" na protivnika u posedu lopte koji je primio pas iz udvajanja (na *Dijagramu 12* to je **D**) i da ga uspori u napredovanju ka košu. To treba da omogući saigračima da se konsoliduju uspostavljanjem "odbrambene ravnoteže" tj. da se postave na dohvata ruke, bliže košu koji brane, u odnosu na protivnika. Ako u tome uspeju, nastaje mogućnost da se odigra "č-č" u zoni šuta. Ukoliko igrači odbrane uspeju da se postave tako da svaki igrač čuva odgovarajućeg protivnika (što je unapred dogovoreno i pripremljeno) nastaje mogućnost (ponovne) primene presinga.

4. ZAKLJUČAK

U radu je predstavljen sistem odbrane koji, pored iznenađenja protivnika - kao najvažnije karakteristike izbora i primene taktike, kao prevashodni princip inkorporira prilagođavanje aktivnostima, tj. onome što preduzima (ili uspeva da uradi), napad. Igrači bi „prilagodljivu“ odbranu mogli brzo i efikasno da usvoje, ukoliko znaju da igraju zonski presing i presing po celom terenu, koji imaju (uslovno) kompatibilne principe. Ako se napad protiv zonskog presinga odluči da (ispravno) koristi dodavanje, treba igrati po principima presinga (gde su sva dodavanja zatvorena). Ukoliko se napad odluči za dribling, što je logičan izbor kada su sva dodavanja zatvorena (jer se igra presing), driblera treba usmeriti i zaustaviti (dakle udvojiti), kao osnovni preduslov za sprovođenje odbrane po principima zonskog presinga. Upravo je to osnovna ideja, koja je izložena u radu. Treba istaći da nije jednostavno primeniti sistem (ili varijantu), ako reagovanje igrača zavisi od toga - koje aktivnosti primenjuje (preduzima) saigrač. Takva igra sigurno zahteva viši nivo tehničko-taktičke pripremljenosti. Ovo može biti manjkavost, ali i prednost – ukoliko se tome pristupa strateški. To znači da je neophodno da se u trening (posmatrano u najširem kontekstu celokupne igračke karijere) pravovremeno inkorporiraju adekvatna sredstava, sa ciljem optimalnog osposobljavanja igrača za najzahtevnije zadatke. Samo takav pristup omogućava ono što košarkaška igra potencijalno u sebi nosi: približavanje ili, zašto da ne, ostvarenje stvaralaštva u sportu.

LITERATURA

1. Rubin, P. (2004): *Košarka - taktika*. Novi Sad: izdanje autora.
2. Rubin, P. (1998): *Košarka – metodika i tehnika*. Novi Sad: izdanje autora.
3. Sokolai, L. (1982): *Košarka – skripta*. Novi Sad: Fakultet fizičke kulture.

PRINCIPLES OF THE SYSTEM OF "CUSTOMIZABLE" DEFENSE ON THE FULL BASKETBALL COURT

The problem of this work stems from the fact that the tactics (not just applications, but also to create the principles of basketball games and variants) belongs to the domain experts of this sport (coaches, theorists, etc.). Every devising, selecting and applying specific tactics should satisfy two main objectives, to: be the greater surprise and provide adequate "response" to the opponent's tactics. The possibility of surprising opponent is primarily associated with the phase of defense, till firstly from an offense is expected to find and implement an adequate solution ("response"). Prerequisite that this defense could be successfully adopted is that the players (they know, and they can) play quality individual defense (one - on - one). Another prerequisite is that the basketball players fully adopted the principles of the system: zone pressing and "man to man" (variations of "pressing" on the full court). The defense in the foul court is, even more demanding because of the space that is defended, which allows players to adapt to the possible, at least the first time, adequate "response" on offense.

Key words: basketball, system, "customizable" defense